

Sjećanje: „Doživotni sam pacijent genocida“

Prof. dr Svetozar Livada

DOI: 10.7251/TDG0115212L

УДК 821.163.41-4

Ako se pojam pacijent prevede kao onaj koji trpi i pati, tu poziciju trpljenja i patnji izdržao sam za stotine života, kao višegodišnji pacijent s 40 operacija na kostima, dvije na srcu i nekoliko kliničkih smrti. Genocid mi je ostavio veće patnje od toga.

Bio sam superaktivno dijete — goropadan. Baka, koju sam obožavao, zvala me je goropadnikom i govorila da nikada neću svoju kuću imati. Naučio sam čitati prije osnovne škole, od starije braće. Zavolio sam knjigu, a to je posebno radovalo moga oca. I on je pjesme pisao. Razumio je i stimulirao moju žeđ za knjigama i na račun drugih poslova. Ljutio me je najviše onaj tko bi me s knjigom razdvajao. To je moralo ići na štetu drugih seoskih poslova. Imali smo biblioteku s oko 2000 knjiga. To je seoska rijetkost.

Rat sam 1941. godine dočekaao sa stravičnom zebnjom. O njemu sam mnogo znao iz kosovskih ciklusa i mitova, od brojnih pripovijedanja ratnika sa Soče, Galicije, o zarobljeništvu u Rusiji, sudbini 1300 kaplара, golgoti do Kajmakčalana i na njemu. Saznao sam za plavu grobnicu srpske vojske, za proboj Solunskog fronta, za rat između Engleza i Bura, za prve konc-logore. Za ta saznanja najviše zahvaljujem knjigama.

Imao sam komšinicu, vršnjakinju, koja je po patrijarhalnom običaju bila meni namijenjena. Nije išla u školu, ali je sa mnom kod ovaca naučila čitati i pisati. Doista je bila darovita i toliko lijepa kao da ju je vajao Mikelandelo. Plave krupne oči kao nebeski svod, brinet rudljavu kosicu, stasita i vitka. Psihomatski je sazrijevala prije mene. Bila je superiornija, što me činilo radosnim. Govorili su: „popadija“ ga je ukrotila. Đačio sam u crkvi i pripremao se za popa, a nju su zbog toga nazivali popadijom. To nas je malo i nerviralo. Voljeli smo se kao brat i sestra. Tako smo i nazivali jedno drugo. Za vrijeme seoskih svetkovina pjevali smo u dvoglasu, ona alt, a ja tenor. Odlazili smo na svetkovine Seljačkog kola i zadružne

mitinge gdje smo recitali stihove socijalne poezije. Seljani su govorili: „Onaj mali i mala su uvijek zajedno, kao šipka i bubanj!“

Drugog avgusta 1941. godine dogodio se genocid u selu Zečeva Varoš, kod Slunja. Na Ilindan hrvatski vojnici su pohvatali sve seljake sela i žetelice, među kojima je bila i moja izabranica Draga Kukić. Kada sam saznao za taj pokolj i njezinu smrt, zaridao sam i onesvijestio se. Naš slugan se narugao da sam rikao za curom kao junac. Volio sam ga zbog šeretizma, a od tada zamrzio za čitav život. Cijelog života me progoni njeno klanje. Kako su mogli? Znam. Toliko se duboko sjećam. Vizualno sam doživio njeno klanje prije padanja u komu. Kao da sam bio prisutan, a to sam kasnije potvrdio u arhivi iskazom svjedoka. Zadali su joj osam uboda u vrat, rasječene dojke i rasporen stomak.

Ubicu sam poznao. Bio je nešto stariji od nas.

Taj genocidni zločin mi se bolno urezao u pamćenje, da sam se potpuno izmijenio, ostario za jedan dan, posijedio, izgubio dar govora nekoliko dana, prestao biti razdražljiv, pa onda prkosio na svaku razboritu molbu. Zapovijedi sam uvažavao kao nalog Božji. Svi su govorili; „Ovaj deran se potpuno izmijenio!“ Kasnije mi reče psihijatar da sam doživio permanentni šok u podsvijesti, koji će doživotno trajati, kao dio moje naravi.

Kada se nađem u zavičaju blizu toponima, na stazicama djetinjstva, bivam preokupiran tim zločinom genocida i zaboravljam upravljati vozilom, jer mi se slike klanja i krvi navlače kao mreke na oči.

Zaista sam doživotna žrtva genocida. Spadam u onaj tip ljudi koji tuđu bol, naročito bliskih ljudi, teže podnose nego vlastite nevolje. Na to mi je rekao jedan učeni Židov da imam prenaseljeno pamćenje zločinima, što me čini nesretnim svjedokom svoga vremena. Na vlastitom iskustvu sam spoznao da je rat sam po sebi zločin, da nanosi neizlječive rane. I šume koje su spašavale narod umiru plačući. Na neke trenutke sve mi se izopačilo i urotilo protiv života. Dugogodišnji sam istraživač. Susretao sam ljude koji pamte pet ratova. Ako smo ljudi, zalažimo se za izmirenja i ljubav među ljudima i narodima. Tražimo da nas prestanu tamaniti posljedice genocida. Pamtime da nema genocida bez genocidnih politika i država. On mora imati zaleđinu i moć. Ne tovarimo terete na ljude koje ne mogu nositi. Znam da ću svoj životni i doživljeni prtljag tegliti do kraja života. Pisao sam mnogo o njemu s ciljem da se rasteretim, da svijetu kažem gorke istine koje moraju nestati, ali genocid ne silazi s mene, iz moje psihe. Zajašio me i zakačio se kao čičak za maju. Spomene li netko: glinsku pravoslavnu crkvu, Banski Grabovac, Mehino stanje, Prkos, Kola-

rić, Sadilovac, Veljun, Ivanović jarak, Rudinke kod Slunja i drugih genocidnih poligona, vraćam se, ne svojom voljom, na Dragu Kukić, na nevini pupoljak života, na oči neba.

Pitam se, i pitaću se do kraja života: Kako su mogli? Zar su i to ljudi? Pitao sam oca tko su ti ljudi. „Zovu se „fašisti!“ Mi koji to osuđujemo zovemo se „antifašisti“, odgovori. Tako sam ja u trinaestoj godini postao doživotni antifašista i žrtva genocida. Od tada, odzivam se i pozivam kao na zavjetni slogan: *smrt fašizmu — sloboda narodu!*